

VERZET IN VLAARDINGEN

P. A. L. J. Daemen

Inleiding

Een artikel over het verzet dreigt al snel een feitelijk verslag te worden over activiteiten van een groep, die zich daadwerkelijk te weer heeft gesteld tegen de Duitse overheersing. De emotionele kant komt onvoldoende aan bod. Het is nu eenmaal vrijwel onmogelijk om die emoties te omschrijven, omdat ze binnen de groep per persoon verschilden en omdat de mate van betrokkenheid steeds veranderde. Bovendien was het geen tijd om emoties te uiten. Hoewel we bij elkaar die gevoelens herkenden, werd er niet over gesproken. Het gaf wel een band, die tot op de dag van vandaag voortleeft.

Een andere moeilijkheid bij het schrijven was, dat geen beroep gedaan kon worden op archiefbronnen. Het artikel is gebaseerd op het geheugen, met alle gevaren daarvan. Gekozen is voor een aaneenschakeling van verhalen, waarvan de chronologische volgorde niet altijd in acht is genomen. Dit artikel zou ik niet hebben kunnen schrijven zonder de hulp van andere verzetsmensen. In het verzet bestond immers de ongeschreven wet alleen dat te onthouden en/of door te geven wat absoluut noodzakelijk was. Daarom kan niemand het verhaal van een ander vertellen. Een compleet beeld van het verzet is niet meer te geven.

Helaas konden niet alle, mij bekende verzetsactiviteiten aangehaald worden. Het aantal bladzijden was hiervoor te beperkt. Om toch ook de ontwikkeling, die er binnen de verzetsorganisaties aanwezig was, duidelijk te maken is getracht over elke periode uit de oorlog een aantal activiteiten te noemen.

Hoe het allemaal begon

Toen ik jong beroepssergeant bij de Koninklijke Landmacht was, raasde de Blitzkrieg in minder dan een week over al mijn toekomstverwachtingen heen en werd ik, evenals vele anderen, voor de keus gesteld om of als krijgsgevangene te worden afgevoerd,

Mobilisatie. NS-station Centrum. 1939.

of een verklaring te ondertekenen met de belofte niets tegen de Duitse bezettingsmacht te zullen ondernemen om daarna als vrij man weer de maatschappij in te stappen. Veel bedenktijd was er niet. Bij weigering werden de betrokkenen meteen afgevoerd. Geen afscheid, geen koffers pakken. Het waren slechts enkelen, die de gevangenschap op deze wijze aanvaardden. Spoedig kwamen er grootscheepse wervingscampagnes op gang voor hen, die de verklaring getekend hadden, voor allerlei rijksfuncties, met name bij de belasting(douane)diensten en de rijkspolitiediensten. Hiertoe behoorden de Koninklijke Marechaussee en de Rijksveldwacht. De Rijksveldwacht vervulde van oudsher politietaken op het platteland en op de rivieren en daarnaast ook parketdiensten bij de rechtbanken. Ook dit korps werd aangevuld met vast personeel uit de ontbonden Koninklijke

Landmacht, inclusief luchtmacht, en de Koninklijke Marine. In een spoedcursus in Hilversum werd de gloednieuwe rijksveldwachters de noodzakelijke politiekennis bijgebracht, zonder enig spoor van deutschfreundliche of nationaal-socialistische sympathieën.

Half oktober 1940 werd ik als rijksveldwachter gedetacheerd in Vlaardingen ter versterking van het gemeentelijke politiekorps, voorlopig voor onbepaalde tijd. Vlaardingen, een voor mij volkomen onbekende stad, lag midden in een gebied van havenbedrijven, olieraffinaderijen en -opslagtanks, die een belangrijk doelwit vormden voor geallieerde lucht-aanvallen. Hierom waren buiten de stad duitse lucht-afweerbatterijen en zoeklichteenheden gevestigd. De installaties stonden door telefonische veldkabels met elkaar in verbinding. Deze telefoondraden, die de gehele stad doorkruisten, waren een belangrijk doelwit van sabotage vanuit de plaatselijke bevolking. De gemeentepolitie kreeg via de burgemeester van de Ortskommandantur opdracht tussen zons-
ondergang en -opkomst langs alle militaire telefoonlijnen te patrouilleren ten einde sabotage te verhinderen. Zou hier geen einde aan komen, dan zouden strenge strafmaatregelen volgen.

Het vlaardingse korps gemeentepolitie was in die dagen een klein gezelschap van goed ingeburgerde agenten met een grotendeels sterk vergrijsd middenkader: 2 inspecteurs, 3 rechercheurs, 30 (hoofd)agenten en de waarnemend-korpschef. Elk was bewapend met een gummistok, sabel en pistool. Juist omdat dit korps veel te klein was om in oorlogstijd in een drie-ploegendienst de verzwaarde taken te verrichten, was reeds het vrijwilligerskorps Hulppolitie van burgers volledig gemobiliseerd, in totaal 22 personen. Zij waren in burger gekleed en gewapend met een gummistok. Iedere dienstdoende agent kreeg één man van het korps Hulppolitie bij zich. Het gemeentebestuur besloot voor die patrouilles assistentie te vragen bij het departement van Binnenlandse Zaken. 24 rijksveldwachters werden daarop tijdelijk gedetacheerd. De diensten waren uitsluitend 's nachts.

In de spoedopleiding voor rijksveldwachters was ons een politietaak voorgehouden, gericht op de hand-

having van recht en wet. Met geen woord was de mogelijkheid geopperd, dat wij zouden worden ingezet ter bewaking en beveiliging van duitse militaire objecten. Toen onze opdracht bekend werd gemaakt, veroorzaakte dat zonder uitzondering bij allen de verontwaardigde reactie 'dat verdom ik'. Wij waren echter verstandig genoeg om dat niet al te hardop te zeggen en besloten eerst de kat uit de boom te kijken.

Het was in die dagen een natuurlijk gegeven, dat nieuwe en vooral geuniformeerde gezagsdragers met wantrouwen werden bejegend totdat het tegendeel was gebleken en iedereen kon aannemen dat je een goed vaderlander was. Het was dan ook vanzelfsprekend dat elke betrokkene, die dat wantrouwen aanvoelde, onmiddellijk zijn best deed om te laten merken, dat hij betrouwbaar was en zeker niet pro-duits of pro-NSB zou willen handelen. Vrij snel werden we geaccepteerd en wonderlijk genoeg kregen wij naast de informaties over wie wél en wie niet 'goed' was, een geruststellend antwoord op onze bezwaren tegen onze opdracht 'Liever jullie als patrouillanten dan de Grüne Polizei'. Omdat niemand van ons de weg wist in het oude Vlaardingen, dat krioelde van straatjes en steegjes, en wij ook de loop van die telefoonverbindingen niet kenden, kregen wij meestal tijdens onze dienst één van de hulpagenten mee als assistent en gids, maar vooral ook als praatmaat. Daarbij kwam het eerste verzet, dat der Geuzen, al in de eerste nachten aan de oppervlakte. Het werd ons al snel duidelijk dat er een omvangrijke sabotageorganisatie was, onder het mom van wandelverenigingen, en dat de meeste vlaardingse hulpagenten erbij aangesloten waren. We hoefden maar ja te zeggen om er ook bij te behoren. Niemand van ons sloot zich hierbij aan. Beter dan wie ook kenden wij als beroepsmilitairen de gevaren van verzetsactiviteiten. Volgens de conventies van Genève en het Landoorlogsreglement konden zogeheten francs-tireurs zonder vorm van proces worden gefusilleerd. Ook de loslippigheid van veel Geuzen beviel ons niet. De eerste arrestatiegolf kwam al spoedig en een maand later volgde de tweede. Hoe groot die ramp is geworden mag genoegzaam bekend worden geacht. Iedere Vlaardinger, die nadien enig verzet heeft gepleegd, heeft van de geuzen-ramp kunnen leren.

De BURGEMEESTER van VLAARDINGEN maakt op last van de Duitse Overheid bekend:

dat alle sabotage van de door de Duitse Weermacht genomen maatregelen in verband met afweer van luchtaanvallen, **ten STRENGSTE zal worden gestraft**, en dat indien iemand op heeterdaad wordt betrapt b.v. bij het doorsnijden of vernielen van telefoonleidingen,

direct met scherp zal worden geschoten.

De Burgemeester herinnert er aan, dat de luchtafweer en alle daarmee verband houdende maatregelen -- **zoo ook het verduisteren van woningen** -- mede ter beveiliging der **EIGEN BEVOLKING** worden genomen.

VLAARDINGEN, den 15 Augustus 1940.

De Burgemeester van Vlaardingen,
M. C. SIEZEN.

Waarschuwing vernielen telefoonlijn luchtafweer. 1940 augustus 15.

Al gauw bleek dat onze patrouilletaak een lachertje was. Als vreemden moesten wij in de duisternis, die voortdurend werd verscheurd door langdurige luchtalarms met de daarbij behorende paniecreacties van de bevolking, telefoondraden bewaken, die kris-kras door de stad hingen op ca 2,5 meter hoogte. Bovendien lieten de Duitsers elke controle op de uitvoering van de door hun opgelegde straf achterwege. Er was dan ook bij de politie weinig stimulans om die taak

naar behoren uit te voeren. Na enige maanden was de patrouilledienst volkomen verwaterd en werden wij steeds meer ingeschakeld bij de normale nacht-surveillance van de vlaardingse politie. Desondanks bleven de detacheringen bij de vlaardingse politie gehandhaafd, zij het dan ook dat het aantal rijksveldwachters langzamerhand slonk tot drie en het aantal Marechausseemannen steeds groter werd. Het bijna geheel wegvallen van het korps Hulppolitie door het oprollen van de geuzengroep was een belangrijke reden voor de handhaving van die detacheringen. Op den duur draaiden wij in de normale ploegendienst mee. Een volledige opsporingsbevoegdheid was hiervoor noodzakelijk. In Schiedam zouden we door de kantonrechter beëdigd worden. Elk van ons was bezig met de vraag 'Wat doe ik als die eedformule mij niet aanstaat?' In het gebouw van het kantongerecht viel ons al direct op dat het portret van HM Koningin Wilhelmina boven de kantonrechter hing. Zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken las de kantonrechter de eedformules hardop en duidelijk voor. Ongewijzigd, normaal, dezelfde als in volle vredes-tijd! Wij hoorden het meteen. De aanvang 'Trouw aan de Koningin' werd zeer nadrukkelijk uitgesproken. De spanning viel van ons af, het zweet konden we van ons voorhoofd wissen. Was dit magistraal verzet? Of gewoon een administratieve vergissing of nalatigheid? Wie zal het zeggen . . . ?

In de eerste maanden van 1941 ligt ergens het tijdstip, dat onze nachtdiensten eindigden en wij in de normale diensten gingen meedraaien bij de politie. Dat was ook het moment dat wij niet alleen stad en bevolking leerden kennen maar ook het politiekorps zelf. De inspecteurs, het administratieve personeel, de rechercheurs en de agenten. Een inspecteur en een rechercheur waren Duitsgezind en werden nog in 1941 weggepromoveerd. Nadien zijn er in het vlaardingse politiekorps practisch gezien geen nazi's meer binnengekomen, ook niet bij de vele nieuwelingen die in de nog volgende oorlogsjaren zijn ingestroomd. In maart 1941 kwam voor de drie overgeschoten rijksveldwachters een grote slag. Het korps Rijksveldwacht werd opgeheven en ingelijfd bij de Marechaussee. Op de Westersingel in Rotterdam moesten wij ons melden. We werden begroet door een jonge luitenant met de arm omhoog en houzeegeroep. Wij salueer-

den, doch dat zinde hem niet. Hij verlangde van ons de nazi-groet. Wij bleven bij de weigering en kregen, na wat dreigementen te hebben geslikt, de opdracht om ons een marechausseeuniform aan te laten meten door de aanwezige kleermaker. Diezelfde dag vroegen wij echter nog ons ontslag met onmiddellijke ingang. Dat werd geweigerd. Ook in Den Haag, waar we moesten verschijnen, hielden we met z'n drieën voet bij stuk. Eén dag later viel onze ontslagbrief in de bus. Hierop werden we onmiddellijk aangesteld tot agent van politie der tweede klasse van de gemeente Vlaardingen. Het was gemeentebesturen verboden onder rijkspolitiepersoneel te werven! Was dit verzet? In ieder geval verzette het vlaardingse gemeentebestuur zich tegen de opdringende nazi-involed...

De NSB in Vlaardingen

De NSB-kring Vlaardingen omvatte ook de toenmalige gemeente Vlaardinger-Ambacht. Het kringhuis was gevestigd in een oud pandje aan de Hoogstraat, waarboven een gelegenheid voor duitse militairen was gevestigd om met de gastvrouw of met één der andere stuka's hun tekorten aan ontspanning te compenseren. De aanhang van de NSB was zeer gering en mede daardoor was vrijwel elk lid bij de bevolking bekend, waardoor er een grote sociale bewaking van die groep op natuurlijke wijze aanwezig was. Met leden uit naburige kringen marcheerden NSB-ers vaak in hun zwarte WA-uniformen, zingend naar duitse trant, door de vlaardingse straten. Als de mensen hen hoorden of zagen aankomen dan gingen zij snel een zijstraat in of een winkel binnen. Bewoners gingen bij de ramen weg of schoven snel de gordijnen dicht. Wie niet weg kon komen, en dat waren meestal ouderen, ging voor een etalage staan kijken, of maakte, met de rug naar het midden van de straat, zijn veters eerst los en dan weer vast. Dit werd zó konsekwent en algemeen gedaan, dat de beledigende minachting die hieruit sprak voor iedereen duidelijk was. De WA-lieden dwongen op den duur voetgangers stil te staan op de stoeprand met het gezicht naar het vendel totdat zij gepasseerd waren.

Rondom Anton Mussert was een soort elite-veiligheidskorps opgericht, de lijfwacht van Mussert. De

mannen hadden een speciaal uniform en waren gerechtigd om er zelfs buiten diensttijd in rond te lopen. Eén van hen was een Vlaardinger. Een reus van een vent, wiens bravour in Vlaardingen geen bewondering afdwong. Op een nacht begeleidde hij een groep NSB-dames van een feestje naar hun huis. Het was in spertijd. Twee Vlaardingse agenten hielden hen staande en vroegen naar hun vergunning om op dat tijdstip buiten te zijn. Dat was hun plicht. Als antwoord trok de lijfwachter zijn pistool en bedreigde de agenten. Dat gebeurde bij de brug op de Westhavenplaats. Met 5 of 6 man assistentie vanuit het politiebureau werd het gezelschap bij de sluizen op de Hoogstraat opnieuw aangehouden. De gewapende begeleider werd vreselijk boos en greep weer zijn pistool. Toen hij een schot in de lucht loste, gevolgd door één in de richting van een politiemann, vlamden de pistolen van de agenten goed gericht in het donker op. De lijfwacht van Mussert moest het voortaan met één man minder doen en Vlaardingen was van een ergernisgevende figuur verlost. De gevolgen voor de betrokken politiemannen zijn achterwege gebleven

Boot met spullen vluchtende NSB-ers kan na dulle dinsdag niet door de brug. 1944.

ondanks aanklachten tegen hen vanuit de NSB. Grote stukken op de voorpagina van het NSB-blad Volk en Vaderland onder de kop 'Moordenaars bij de vlaardingse politie' volgden. Even leek het er op dat de politiemensen van dit voorval toch zeer kwalijke gevolgen zouden ondervinden, doch het is zeker ook aan NSB-burgemeester Hansen en korpschef Van den Wijngaard te danken geweest dat alles in der minne werd geschikt.

Het verzet tegen leden van de NSB komt pas goed tot uiting tegen het einde van de oorlog. Een vlaardingse NSB-er, die van verraad van medeburgers werd beschuldigd, werd gedood. Op 5 september 1944, Dolle Dinsdag, ontlaadde zich de spanning tussen leden van de NSB en andere Nederlanders door de vlucht van de eerstgenoemden. Die dinsdag gonsde het overal, zowel onder NSB-ers en Duitsers als onder de rest van de bevolking van geruchten over het plotseling doorstoten van de geallieerde legers over het belgische Albertkanaal in noordelijke richting. NSB-ers en Duitsers geloofden wat zij vreesden, anderen geloofden wat zij hoopten. In Vlaardingen woonde nabij de Oosthavenkade een NSB-er die een grote rijnaak bezat, welke leeg voor de wal lag voor zijn huis. Die dinsdag waren alle vlaardingse NSB-gezinnen bezig hun hele hebben en houden in die rijnaak te bergen onder bescherming van gewapende Landwachters. De vlaardingse bevolking, die opgejut door de overwinningsberichten een heel andere wijze van afrekenen met de NSB-ers in petto had, zag dat gebeuren met ergernis aan. Zowel de duitse commandopost in de Harmonie aan de Schiedamseweg als de marinebevoorradingspost aan de Koningin Wilhelminahaven waren in hoge graad van alarm. Het laden van de rijnaak ging ondanks de avondklok de gehele nacht door. Omstreeks middernacht bespraken Lo en Pol, beiden politieagent en verzetsman, nabij de Visbank de toestand. Zij waren zeer achterdochtig over de engelse berichtgeving. De ergernis over de NSB-vlucht leefde echter ook bij hen. Plots kreeg Lo een idee. Hij wilde even alleen weg in de richting van het station en zou binnen 10 minuten terug zijn. Daarna zou hij vertellen wat hij gedaan had. Na vele minuten, die uren leken te duren, kwam Lo terug met de woorden: 'Het is voor mekaar. Ik heb de draaisleutels van de spoorbrug in de rivier bij het Westerhoofd

geplonsd!'. Elke Vlaardinger wist wat dat betekende. De spoorbrug was een handbediende draaibrug. Als die brug niet open kon, kon nog geen kano uitvaren. De vlucht van de NSB-ers was op z'n minst onaangenaam vertraagd. Terug op het politiebureau aan de Markt gekomen, wilden Lo en Pol toch wel eens weten wat er aan de hand was. Daartoe werd de politie van Breda gebeld. Hun vermoedens werden bewaarheid. De geallieerde opmars was aan het Albertkanaal vastgelopen. De engelse berichtgeving moest wel uitgelegd worden als een poging om paniek te zaaien bij de vijand. Omstreeks tien uur de volgende ochtend werd Pol gewekt door Jan, eveneens agent en verzetsman, met de woorden: 'Kom je bed uit. Er ligt een schuit met NSB-ers voor de spoorbrug en die kan niet open. De hele bevolking staat te joelen op de kaden en gooit met stenen naar die boot. De duitse patrouilles gaan schietend door de straten. 't Is een reuze rotzooi in de stad. De Engelsen zitten al in Dordrecht en zijn op weg naar Rotterdam-Zuid'. Pol moest hem hierop teleurstellen. Toen laat op die dag de brug werd opengebrand, gelastte de duitse commandant de rijnaak de Koningin Wilhelminahaven binnen te varen. Daar werd de boot uitgeladen en in beslag genomen. Met achterlating van vele goederen is toen het gezelschap met NSB-ers met vrachtauto's en treinen vertrokken, richting Duitsland, om pas na de bevrijding geleidelijk aan weer terug te keren.

Boerderij aan de Broekweg getroffen na waarschijnlijk mislukt bombardement op FLAK-stelling. 1940.

Foto FLAK-bemanning voor thuis uit het steenrijke Holland. 1940.

De duitse militaire bezetting

Op vlaardings grondgebied was een batterij FLAK (Flugzeug-Abwehr-Kanonen) en een compagnie zoeklichten gestationeerd. De batterij als geheel aan de Broekweg, de zoeklichten verspreid om de stad. In 1941 heeft in de omgeving van de kunstmestfabriek aan de Maassluisdijk ook een FLAK-onderdeel gestaan. Aanvankelijk werd die FLAK door Oostenrijkers bediend. Deze soldaten zochten maar al te graag contact door een praatje en daarbij lieten zij overduidelijk doorschemeren dat zij geen nazi's waren. Ook luisterden zij in het geheim naar de engelse berichten. Ergens in 1941 werden zij vervangen door Duitsers. De Oostenrijkers werden verspreid overgeplaatst naar duitse eenheden. Met 'Grüss Gott' namen wij afscheid van elkaar. Was er in Vlaardingen verzet tegen deze mensen? Afgezien van de telefoon-dradendoorknipperij, die misschien wel kwajongenswerk geweest is, is er naar ons weten niets van te vermelden.

In Vlaardinger-Ambacht zetelde de Ortskommandant, vergelijkbaar met een garnizoenscommandant. Een schildwacht stond voor de deur. De Ortskommandant, met als militaire rang Oberleutnant, was reserve-officier en bekleedde volgens zeggen in het burgerleven een functie bij de rechterlijke macht, niet ver van de nederlands-duitse grens. Al die jaren heeft Vlaardingen dezelfde Ortskommandant gehad, zodat hij zelf tenslotte een halve Vlaardinger moet zijn geworden. Bij conflicten tussen de politie en duitse militairen koos deze kolossale, indrukwekkende officier voortdurend de zijde van de vlaardingse politie. Dus slecht heeft Vlaardingen en zeker de politie het niet met hem getroffen. Daar zijn nog vele voorbeelden van te geven, die zeker door de betrokken agenten, als zij nog leven, kunnen worden navereld. Rondom die Ortskommandantur was het altijd een oase van rust. Naar wij ons herinneren is daar slechts éénmaal een uitzondering op geweest. Vier mannen, waaronder een vader en zoon, waren binnen spertijd 's nachts aan het wildstropen. Op weg naar huis stuitten zij op een schildwacht bij de Ortskommandantur, die hen aanriep. Toen zij na herhaalde sommaties niet stil bleven staan, opende hij het vuur. Allen vonden de dood. Deze zinloze daad had met oorlog of veiligheid niets te maken. De verslagenheid was groot. Ten opzichte van de Ortskommandantur is naar ons weten nimmer verzet gepleegd, hetgeen ook geen enkele zin zou hebben gehad. Integendeel, de verstandhouding tussen het gemeentelijk overheidsapparaat en deze Ortskommandant zou dan zeker zijn verstoord.

Gedurende de laatste twee jaren van de oorlog was een duitse commandopost gevestigd in de Harmonie aan de Schiedamseweg. Er stond een wachtpost voor de deur en er kwamen nogal wat ordonnansen op motoren of auto's. 's Nachts werd de Schiedamseweg aan beide zijden van de Harmonie afgesloten.

De duitse Kriegsmarine maakte gebruik van gevorderde vissersschepen, die omgebouwd waren met dekbewapening en logies voor 15 à 20 manschappen. Daarmee patrouilleerden zij buitengaats langs de kust. In de Koningin Wilhelminahaven zetelde een ravitailleringsspost van de Kriegsmarine. Tijdens het onderhoud en de bevoorrading van de schepen passa-

gierden de matrozen in de stad. Dat gaf nog wel eens conflicten als er teveel gedronken was. De mannen van de Kriegsmarine waren duidelijk minder gedisciplineerd dan hun collega's van de Wehrmacht. Ook tegen deze kleine marinepost is naar ons weten nimmer verzet gepleegd. Enige dagen na de bevrijding is er even een gevaarlijk conflict geweest tussen de duitse bemanning van een tweetal schepen en de Binnenlandse Strijdkrachten, doch ook dat is met een gesprek tot een goed einde gebracht.

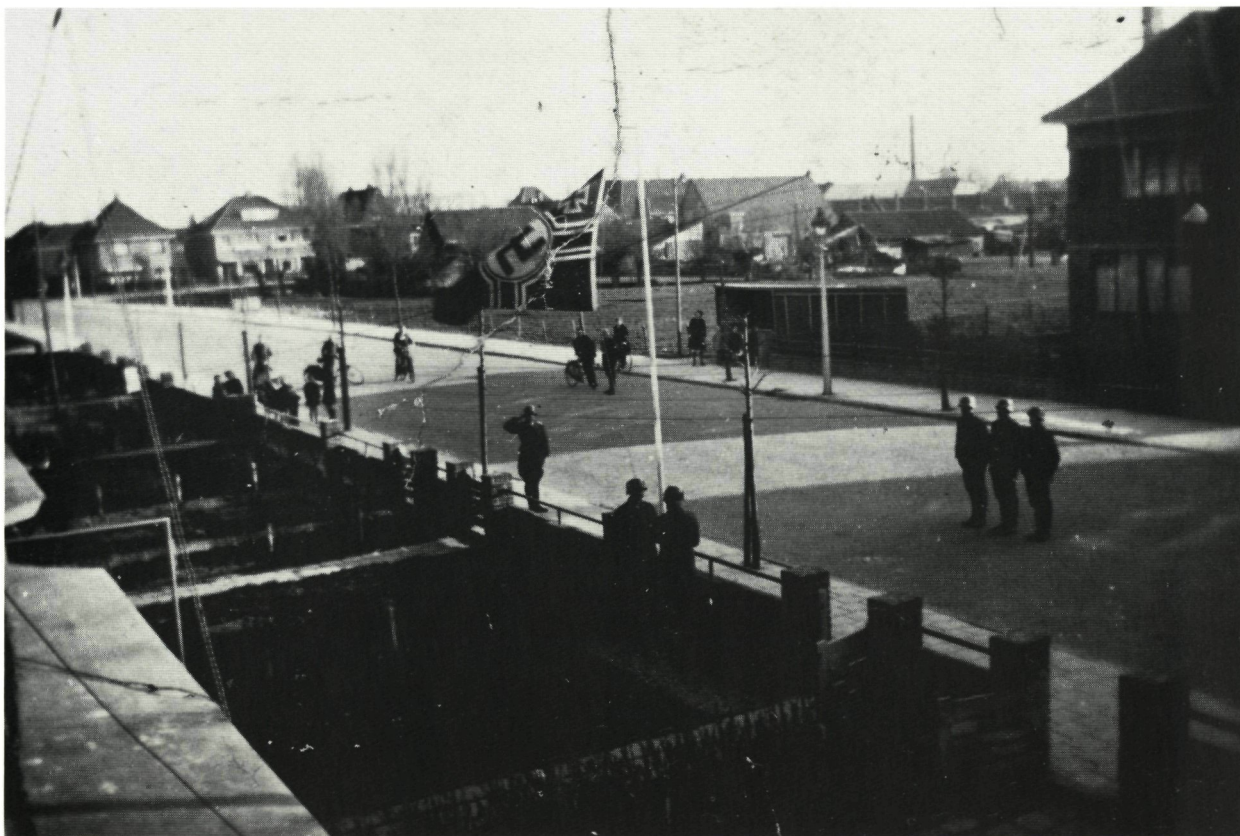
Van individuele verontwaardiging naar georganiseerde hulp

Pas toen de duitse voorschriften eigendommen en vrijheden in de persoonlijke sfeer van individuen

en volksgroepen aantastten ontstond ook in Vlaardingen een sfeer van verontwaardiging en ongehoorzaamheid. Het decreet om koperen en bronzen materialen in te leveren bracht velen tot het overschrijden van de persoonlijke drempel door of de in te leveren voorwerpen in de rivier te gooien of deze te verstoppen. Dat was in juni/juli 1941. Toch waren er voor die tijd al heel wat bepalingen afgekondigd, die elders in het land al knap wat beroering hadden gewekt en zelfs de kerken reeds tot acties van protest hadden gebracht. Geen van die regels greep klaarblijkelijk diep in het leven van de vlaardingse burgers in.

De maatregelen tegen de joodse mensen bijvoorbeeld. Hoeveel woonden er in Vlaardingen? Misschien hadden een aantal nog kans gezien om tijdig

Vlaggeparade voor Ortskommandantur op de Burgemeester Verkadesingel tegenover huis dokter De Koning. 1942.

Vlaardings visserschip omgebouwd tot voorpostboot duitse Kriegsmarine. Ca 1943.

uit te kijken. Daar weten wij niets van. In ieder geval was de joodse gemeenschap zeer klein. Wij kenden slechts één joods gezin, van de lorreboer. Vader, moeder en veel kinderen, straatarm. Bordjes 'Voor Joden verboden' bij de ingangen van het Hof en het plantsoen in de Vettenuordse polder! Ach, daar kwamen zij immers toch nooit! Bordjes op de café's 'Niet voor Joden' hadden noch voor de kastelein, noch voor de betrokkenen iets te betekenen. De jodenster gaf aan velen soms een verrassing, als zij ineens ontdekten 'Hé, is dat ook een jood?'. Bij dat grote joodse gezin lag dat heel anders. Ouders en kinderen waren zo uitgesproken joods van uiterlijk, dat die ster bij hen wel achterwege had kunnen blijven. Deze eenvoudige mensen waren door hun gebrek aan middelen en door hun uiterlijk zo afschuwelijk kwetsbaar, dat niemand en niets hen kon beschermen. Daar vroegen zij ook niet om. Toen het zover was, kregen zij niet eens de kans om zich netjes ergens te melden, doch zij werden als misdadigers in de nacht door lieden van buiten de gemeente van hun bed gelicht en opgesloten in de cellen van het vlaardingse politiebureau. Bij het aanbreken van de dag werden zij afgevoerd. Wij voelden ons diep beschaamd, dat wij dit hadden moeten toestaan . . .

Toch bleek na de bevrijding, dat in Vlaardingen veel joodse mensen de oorlog hadden overleefd, dat binnen Vlaardingen geallieerde vliegers verborgen wer-

den gehouden, dat veel onderduikers en door de Duitsers gezochte verzetslieden in deze gemeente hun adressen hadden. Op al die adressen wist men dat ontdekking vaak de dood betekende voor de onderduiker en zijn gastgezin. Al die ondergedoken mensen moesten toch verzorgd worden. Ook zij hadden levensmiddelen, kledingstukken en medische hulp nodig. En het werd hun verschaft! Daar moesten handelingen voor worden gepleegd, die stuk voor stuk een groot risico met zich meebrachten. Dat begon al met vervalsing van persoonsbewijzen. Ook de levensmiddelenbonkaarten waren van levensbelang. Iedereen had een distributiestamkaart. Daarop werden de bonkaarten afgegeven en afgestempeld na afgifte. Ook hier was vervalsing mogelijk maar veel moeilijker, omdat die stamkaarten nog dateerden uit vrede-tijd. Daarom was vaak een overval op een distributiekantoor noodzakelijk om zoveel mogelijk bonkaarten in handen te krijgen. Een ander middel was dat ambtenaren van een distributiekantoor fraudeerden met de opgaven van de benodigde en uitgegeven hoeveelheden. Als die gefraudeerde hoeveelheden zó groot werden dat het echt niet meer kon, dan bracht een gefingeerde inbraak, met een bijbehorend proces-verbaal, wel eens een oplossing. Ook was zo'n diefstal-op-papier van bijvoorbeeld een varken bij een boer vaak nodig. Uiteraard vereiste dat een politiekorps dat geen verkeerde elementen bevatte.

Aanvankelijk ging het alleen maar om geallieerde vliegers of boordschutters uit neergeschoten vliegtuigen. Deze mensen waren meestal maar kort op één adres om daarna langs een keten van adressen via België, Frankrijk, Spanje of Portugal weer naar Engeland te komen. Vervalsing of fraude was daar minder bij nodig, wél schuilplaatsen en transporten en uiteraard: stilte en zwijgen. Maar toen als gevolg van de opeenvolgende duitse verordeningen het aantal onderduikers gigantisch steeg moest er hulp verleend worden aan hele bevolkingsgroepen. Het individuele werk was niet meer mogelijk. Er waren weinig gemeenten van de omvang van Vlaardingen waar de bevolking zo eensgezind, zo hulpvaardig en zo risicobereid bleek. Een vergelijking met de aangrenzende gemeenten Schiedam en Maassluis geeft daar een goed beeld van. In die gemeenten waren de risico's

van anti-duitsse handelingen oneindig veel groter. In elke omgeving waar wat geritseld werd, was de aanwezigheid van personen die tot de tegenpartij behoorden, een bijna niet te aanvaarden risico. Zelfs een collega, die bevreesd was ergens bij betrokken te geraken, kon reeds een gevaar vormen voor de anderen.

Het Gewestelijk Arbeidsbureau in Vlaardingen, dat onder directie stond van de NSB-kringleider, was tevens het registratiekantoor van alle mensen die vrijwillig of gedwongen in Duitsland werkten. Zij regelde ook de betaling aan de gezinnen. Velen keerden na een verlof niet meer terug naar Duitsland. Daartoe moesten zij onderduiken en/of op het arbeidsbureau uit de administratie verdwijnen. Medewerking daaraan was voor een ambtenaar met zo'n chef een onmogelijke taak. Ook uit de administratie van het centrale arbeidsbureau in Rotterdam moesten hun namen verdwijnen. In Rotterdam was een belangrijke ambtenaar, die dat kon bewerkstelligen. In Vlaardingen waren 's nachts steeds twee politiemannen ter bewaking in het kantoor aanwezig. Er was één man bij de politie, die instructie had hoe te handelen met bepaalde kaartsystemen. In de grote, met kolen gestookte centrale verwarmingskachel in de kelder zijn op die manier heel wat kaarten verbrand.

Na het verbod om naar buitenlandse zenders te luisteren, waarvan de uitzendingen bovendien gehinderd werden door duitse stoorzenders, maar vooral na de verordening om alle radiotoestellen in te leveren, kwam er een grote nieuwshonger. Ook dit was een proces dat groeide. Het nieuws werd opgeschreven of getypt en op de meest onwaarschijnlijke manieren vermenigvuldigd. Doorslagen, stencils, zelfs achterzijden van gebruikt papier werden in de doorgeefcircuits aangetroffen. De verspreiding was in feite het gevaarlijkste werk. Vaak kreeg je het nieuws letterlijk stukgelezen in handen. Velen moesten echter na verloop van tijd stoppen, onder meer door gebrek aan papier, inkt, of stencils, of gewoon uit vrees om door te gaan, of ze werden door de Duitsers opgepakt. Doch telkens doken weer nieuwe blaadjes op. Sommigen haalden de eindstreep. Parool en Trouw zijn daar de nu nog bestaande voorbeelden van. Zo ontstonden overal in Nederland groepjes van mensen die

elkaar onvoorwaardelijk vertrouwden en samenwerkten. Natuurlijk werden er fouten gemaakt, werd er verraad gepleegd, werd er onder de martelingen van de Sicherheitspolizei doorgeslagen. Vlaardingen heeft na het geuzendrama blijkbaar bij de duitse autoriteiten weinig of niet meer in een kwaad daglicht gestaan. Tot die conclusie komen wij, omdat Vlaardingen, in tegenstelling tot vele andere zuidhollandse plaatsen, géén razzia's, géén vorderingen van rijwielen (met uitzondering van een schuit vol oud roest in de nachten van 1944), géén vorderingen van dekens en beddenlinnengoed en géén ernstige strafopleggingen aan het gemeentebestuur heeft gekend.

Door het hele klimaat van orde en rust, naast een algemene afwijzing van nazi-idealen, was hier het meest bruikbare milieu aanwezig voor het ontstaan van georganiseerde samenwerkingsverbanden tussen de vele individuen en groepjes, die zich op één of andere wijze bezighielden met zaken, die door de duitse overheid verboden waren. Bij deze samenbundeling van krachten was de ongeschreven wet: niemand mag, moet of wil méér weten dan het hoogstnoodzakelijke. Wie te veel vroeg, maakte zich om die reden alleen al minder betrouwbaar. Cellenorganisatie was het enige bruikbare: groepjes van maximaal vier of vijf personen. Eén van hen was contactadres voor het hoger orgaan. Binnen een hogere cel was nooit de contactman naar boven dezelfde als die naar beneden. Geen cel kende de daden van de andere. Daarom kan ook niemand in het kader van dit onderwerp het verhaal van een ander vertellen. Dat kan alleen degene, die er direct bij betrokken was. Ter illustratie van dit laatste een verslag van een voorval waarin wij destijds in het eindstadium een rol vervulden en waarin wij pas in 1982 ook voor onszelf enig inzicht kregen. Het speelde in de razziaperiode. Alle mannen tussen 18 en 35 jaar, die geen bijzondere vergunning hadden om in Nederland te zijn, werden opgepakt en gedeporteerd. Een verzetsman studeerde thuis in het geheim door. Hij wilde een paar belangrijke tentamens afleggen in Amsterdam en daar op de fiets heengaan. Op dat tijdstip was zoiets vrijwel onmogelijk. De kans om bij een razzia opgepakt te worden was praktisch 100 procent. Toch wilde hij gaan. Wij stonden in contact met een Vlaardinger, Wim, een typische solist in het verzetswerk, reeds van

de aanvang af. Van hem kreeg de student een door een duitse kommandant ondertekende en van vier verschillende duitse verificatiestempels voorziene Erklärung. Daarin stond dat genoemde als Westwall-arbeiter ontslagen was wegens een besmettelijke en ongeneeslijke venerische ziekte. Tevens was er een medische behandelingskaart bijgevoegd van een roterdamse kliniek. Iedereen kende de angst van de Duitsers voor geslachtsziekten. De student is met die papieren vertrokken en kwam na een paar dagen terug: geslaagd! Hij was inderdaad een paar keer gearresteerd, maar op vertoon van die papieren weer snel de straat opgestuurd. Het enige waar wij getuige van waren geweest, was dat Wim zelf die meesterlijke duitse handtekening had geplaatst, waarvan hij een origineel bezat. Zijn bedrevenheid in die nabootsing was verbluffend. Enige jaren terug, in 1982, vertelde hij ons dat een vakman-stempelmaker in Rotterdam de stempels had gemaakt en geplaatst, en dat die duitse formulieren door hemzelf uit een Duits kantoor waren gestolen. Voor de kliniekkaarten met daarop de juiste stempels kreeg hij medewerking van enige verpleegsters. Al deze mensen stelden zonder meer hun leven in de waagschaal om anderen, die hen volkomen onbekend waren en bleven, uit handen van de Duitsers te houden. Zo'n risico kon slechts geaccepteerd worden als niemand vragen stelde. Meer vlaardingse mensen zijn met vervalste papieren op deze wijze geholpen. Hoeveel en wie? Dat zal wel een eeuwig raadsel blijven . . .

Van georganiseerde hulp naar gewapend verzet

Lag voor D-day op 6 juni 1944 het verzet in Nederland en zo ook in Vlaardingen meer in de lijn van menselijke hulpverlening dan van het gewelddadig optreden tegen de vijand, na die grote dag zien wij een toenemende drang tot deelname aan de bevrijdingsstrijd ofwel het gewapenderhand verhinderen van de duitse tegenstand en het bevorderen van de geallieerde opmars. Een strijdorganisatie ontwikkelde zich. Een organisatie die in zijn doelstelling de menselijke hulpverlening als doel op zich reeds had verlaten, doch in de praktijk die hulpverlening niet uit het oog verloor. Dat wil niet zeggen, dat voor D-day onder verzetsmensen geen wapens waren te vinden. Integendeel, de duitse opsporings- en verhoormetho-

den dwongen tot zelfverdediging. Pogingen om gearresteerde kameraden te bevrijden zouden volkomen zinloos zijn zonder vuurwapens. Hierbij speelde de belangrijke vraag of die wapens eigendom waren van de personen die ze droegen en of het gebruik daarvan van hun eigen beoordeling afhankelijk was, danwel of ze eigendom waren van een groep. In het laatste geval werden de wapens centraal opgeslagen op plaatsen, die voor slechts enkelen vindbaar en toegankelijk waren. Voor bepaalde mensen, die door de duitse politie intensief gezocht werden, bleef het een must een geladen vuurwapen bij zich te hebben. Deze mensen waren binnen een organisatie in feite minder gewenst, doch konden als uitvoerder van speciale opdrachten bijzonder nuttig zijn.

De beslissing om aan het groeiend samenwerkingsverband in Vlaardingen een definitieve vorm te geven werd door de top van het district Westland van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers, de LO, genomen. Politie-inspecteur Ton Kloots en rechercheur Age Hartman, die beiden verbonden waren aan de staf van prins Bernhard, vroegen ons in de zomer van 1944 het gewapend verzet te organiseren tot een KP, een knokploeg. Als koerierster tussen ons en de districtsstaf van de LO, werd Annie aangewezen. Deze jonge vrouw had haar sporen in diverse takken van het verzet reeds ruimschoots verdiend. Zij stond dag en nacht klaar. Vroeg nooit iets. Aanvaardde elke opdracht. Als sectiecommandant voor het stadsdeel ten westen van de Oude Haven werd Harry benaderd, voor het oostelijk stadsdeel Toon. Als commandant nam ik de schuilnaam Pol aan. In Vlaardinger-Ambacht werden twee groepen gevormd onder de groepscommandanten Paul en Huub, die elk beschikten over ca 8 manschappen. De beide genoemde sectiecommandanten vormden met mij een soort coördinerend driemanschap. Elke sectiecommandant wierf zijn groepscommandanten, die op hun beurt zorgden voor de opbouw van hun groep. De leiding bij het vlaardings georganiseerd gewapend verzet was in handen van politieagenten en tot agenten omgeschoolde beroepsmilitairen: Harry, Toon en ik waren van oorsprong militair, Paul, Huub en Toon werkten voor het uitbreken van de oorlog bij de politie. Deze werving en dit organiseren was in feite één van de meest riskante ondernemingen uit het

verzet. Uit de KP van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers ontstond in Vlaardingen en ook elders in september/oktober 1944 de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten - Strijdend Gedeelte. Het SG kende 5 groepen van elk ca 9 man. De andere afdeling van de BS was de Orde Dienst, welke slechts bestond uit mobiliseerbare dienstplichtige mannen. Na de bevrijding zouden ze opgeroepen kunnen worden ter bewaking van gevangenen en/of objecten. Een deel van die mannen is in Vlaardingen reeds vóór de bevrijding samengebracht in een peloton en geoefend in het gebruik van wapens. Zij vormden toen het zogeheten Reserve - Strijdend Gedeelte. Plaatselijk commandant van de BS was Theo Vlug. De vlaardingse BS was onderdeel van het district Westland. Districtscommandant was Piet Doeleman, alias Oom Piet, uit Maasland. Piet van der Hoeven, alias Piet één, was als plaatselijk vertegenwoordiger van de LO in de districtsstaf actief.

Bekendmaking t.z.v. dolle dinsdag. 1944 september 8.

SAMENSCHOLINGEN VAN MEER DAN 5 PERSONEN ZIJN VERBODEN.

Na lezing DIRECT DOORLOOPEN

BEKENDMAKING

Op last van den Wehrmachtcommandant te Rotterdam moeten de hoofdwegen dezer gemeente dag en nacht door burger-patrouilles bewaakt worden. Alle burgers tusschen 20 en 60 jaar zullen bij toerbeurt voor het verrichten van deze bewakingsdiensten worden opgeroepen.

De taak van deze burger-patrouilles is er tegen te waken, dat de wegen door onverantwoordelijke elementen met spijkers, glasscherven of andere voor de banden van motor-voertuigen schadelijke voorwerpen worden bestrooid, resp. er voor zorg te dragen, dat de wegen onmiddellijk van deze voorwerpen gezuiverd worden.

Motorvoertuigen moeten door het geven van duidelijke teekens tijdig voor de eventuele aanwezigheid van dergelijke vernielende voorwerpen gewaarschuwd en tot staan gebracht worden.

Indien, als gevolg van onvoldoende bewaking, schade zou worden toegebracht aan militaire motorvoertuigen zullen door de militaire autoriteiten - zonder consideratie - als repressaillemaatregel burgerwoningen in brand worden gestoken.

VLAARDINGERS, in Uw eigen belang doe ik EEN ERNSTIG EN ZEER DRINGEND BEROEP OP U, den U opgedragen wegbewakingsdienst met de meeste nauwgezetheid te verrichten en er aldus aan mede te werken, dat Vlaardingen voor onnoodige ellende gespaard blijft.

In aansluiting hierop zij er nogmaals op gewezen, dat Politie en Wehrmacht order hebben, **zonder verdere waarschuwing**, te schieten op samscholingën, waarbij meer dan 5 personen bijeen zijn.

VLAARDINGEN,
8 September 1944.

De Burgemeester van Vlaardingen,
W. HANSEN.

DE WEGEN EN DE WEGEN VAN DE WEGEN

Vanaf zomer 1944 tot aan de bevrijding werden steeds op wisselende plaatsen instructies gegeven en oefeningen gehouden in het omgaan met wapens en de sabotagematerialen, die op dat tijdstip voorhanden waren. De eerste wapens kwamen van duitse deserteurs, aan wie onderduikadressen waren verschaft, op voorwaarde dat zij in volledig uniform met hun wapens en een dienstdiets zich kwamen melden op de één of andere afgesproken plaats. Vooral na Dolle Dinsdag zijn verscheidene soldaten uit het duitse leger weggelopen en hebben ons op die wijze met hun spullen geholpen. Zij werden na de bevrijding, en dat was ook afgesproken, overgedragen aan de geallieerden. In die lijn kwam vanuit de districtsstaf in die dagen een opdracht om omstreeks middernacht met twee man in politieuniform naar een adres aan de Groeneweg te gaan om daar een aantal duitse wapens over te nemen. Pol en Lo, de verzetsman voor speciale opdrachten, zijn naar dat adres gegaan. Hier was een feest gaande. Overeenkomstig de afspraak belden zij aan. De heer des huizes opende de deur en zei: 'Ik weet overal van, kom maar binnen'. Zij stapten de gang in en keken hun ogen uit. De kapstok hing vol met duitse militaire winterjassen, helmen en kwartiermutsen. Op de grond en op de trap lagen complete wapenuitrustingen: onder meer pistolen en zelfs een lichte mitrailleur. Vanuit de huiskamer klonk feestgedruis. Een korte blik in de kamer schonk hun de aanblik van een ruimte gevuld met zingende duitse militairen, half dronken en vrolijk. 'Zoek maar uit, en neem mee wat jullie gebruiken kunnen', zei de gastheer. Pol en Lo waren verstomd. Was de gehele entourage al totaal vijandig en voor hun méér dan levensgevaarlijk, dit gebaar deed de deur dicht. Zij antwoordden: 'U kunt nu wel gek of dronken zijn, maar dat zijn wij niet! Als die Duitsers straks naar hun kwartieren teruggaan, dan...'. Hij maakte een ongeduldig gebaar en zei: 'U kent uw opdracht. Neem mee en verdwijnt!' Hierop namen zij de lichtste vuurwapens uit de tassen, pistolen, een pistool-mitrailleur en een drietal geweren en maakten aanstalten om te verdwijnen. Eén van de jassen viel van de overvolle kapstok. Er stak een volle fles kummel uit de binnenzak. Zij namen die fles en keken naar de man. Hij schoot in de lach en zei: 'Neem mee!' Nog dagenlang verwachtten zij de narigheden die op zo'n voorval behoorden te volgen. Arrestaties, huis in brand, straf

voor de bevolking. Maar nee, er gebeurde niets. Naar ons weten heeft niemand er ooit iets van vernomen. Tot op heden is het ook voor ons een raadsel gebleven...

Later kwamen de wapendroppings. Ook uit Vlaardingen zijn mannen naar droppingsplaatsen gegaan en hebben wapens ontvangen. De eerste engelse wapens waren zeer zware revolvers, kaliber .45 inch, natuurlijk met munitie. Verder stenguns en niet te vergeten enkele bazooka's van het eerste model. Aan gezien niemand van ons ooit raketwapens had gezien wisten wij met die rare lange pijpen geen raad. Voorlopig gingen die wapens de schuilplaats in, in afwachting van de bijbehorende instructies. Verzetsman Jan werd aangewezen in onze groep als verantwoordelijke voor wapens, munitie en springstoffen. Alleen hij en Pol waren op de hoogte van de steeds wisselende bergplaatsen. Via de BBC werden in gecodeerde berichten droppings aangekondigd. Bij Maasland was ook zo'n dropping field. Aan parachutes kwamen dan 's nachts loodzware containers naar beneden. De parachutes werden onmiddellijk begraven. De containers gingen als deklust op een groentepraam, overladen met mest en hooi, soms ook met groentekisten. Op een veilige plaats aan de Bommeer stond dan een grote lege melktankauto. Via het mangat gingen die containers de tank in en werden in Vlaardingen gelost. Dat gebeurde op steeds andere plaatsen. Het was steeds een verrassing wat de inhoud van die containers was. De eerste dropping leverde een grote hoeveelheid medicijnen en verbandmiddelen op voor een rotterdams ziekenhuis. Later kwamen wapens en munitie. De wapens waren in de containers in taai vet ingesmolten. Dat was een verschrikking om ze schoon te krijgen. Zeker een nacht werk voor een hele groep. In de meubelfabriek van Bram Sprij was een wapen- en munitieopslagplaats in een loze ruimte van ca 1,5 meter hoog. De enige manier om er in te komen was via een luikje in het plafond van een niet meer in gebruik zijnde WC. Bram Sprij had de volgens hem enige sleutel aan Jan, onze wapenspecialist gegeven. Maar er bestond nog een andere sleutel. De WC werd namelijk nog gebruikt door de enige vrouw die in de fabriek werkte. Deze jonge vrouw ontdekte op een ochtend bij het gebruik van de WC het luikje. Binnen een half uur wist toen de hele fabriek wat er

achter dat luik verborgen werd gehouden. Hierop alarmeerde Bram Sprij Jan en dook zelf onder. Een uur later reed op klaarlichte dag onze wapenman Jan op een bakfiets met ijzeren banden over de hobbelkeien van de Westhavenkade, met een loodzware lading, afgedekt met een zeil, op zoek naar een andere schuilplaats. De vracht rammelde op een manier die iedere wapenkenner de stuipen op het lijf zou jagen. Enkele meters erachter fietste Pol met één hand aan het stuur en de andere in zijn jaszak. Vuurdekking in geval van ontdekking... Er was immers geen keus. Het personeel heeft gezwegen. Het is allemaal goed gegaan. Er gebeurde gewoon niets. Maar de eer komt hier toe aan de vlaardingse zwijgers...

Leden van de Binnenlandse Strijdkrachten in Vlaardingen mochten geen wapens thuis hebben. Bij een actie kregen zij kort van tevoren hun wapens en leverden die direct na een actie weer bij hun groepscommandant in. Annie, onze koerierster, zorgde voor de verspreiding onder de groepscommandanten en haalde daar alles weer op. Dat geschiedde meestal met een kinderwagen. Zo'n diepe kinderwagen met een hoop ruimte onderin. Met een baby er boven op wandelde zij lekker in de frisse lucht naar de afgesproken adressen. De baby werd getoond en geknuffeld in de huiskamer, terwijl de vracht in de gang werd gelost of geladen!

Er waren twee soorten springstof. De nieuwste soort was TNT, een op stopverf lijkende kneedbare substantie, verpakt in lange staven. Ingepakt in bruin, vettig papier leken die staven dan op de surrogaatpruimtabak. Kauwstangen was onze schuilnaam voor die TNT. De oude soort springstof was lichtgroen van kleur en in pakjes van ca 12 bij 5 cm verpakt. Zij verspreidden een scherpe lucht van bittere amandelen waar je hoofdpijn van kreeg. Dat gaf moeilijkheden. De oplossing werd gevonden op de Dayer waar in een zeer oud pand een bakkerij was gevestigd. De eigenaar was oud en alleen. Zijn zoon die het werk moest doen was een beruchte NSB-er, die met zijn gezin op Dolle Dinsdag was vertrokken. De bakkerij was dus niet in gebruik. Op de zolder, waar de wind door de pannen blies, stonden een flink aantal grote beschuittrommels. Dat was de uitkomst. Een verdacht huis, gesloten trommels, een luchtige zol-

der, en voor de oude heer een welkom alibi voor de slechte naam, waarmee zijn zoon hem had besmet.

De wapeninstructies

In opdracht van Oom Piet is Pol tweemaal naar Rotterdam geweest, waar door een vanuit Engeland gedropte wapeninstructeur aan een zestal verzetslieden uit verschillende delen van de regio les werd gegeven in het hanteren van de allernieuwste wapens en sabotagematerialen. Alle wapens waren aanwezig zodat wij daadwerkelijk konden oefenen. In Vlaardingen werden die kennis en vaardigheden doorgegeven aan de groepscommandanten. De wapens en sabotage-middelen waren toen reeds voor een groot deel in onze handen. Echter, niet in voldoende hoeveelheden. Op een nacht werd in de grote opslagplaats van de verlaten ENCK-fabriek aan groepjes onder-richt gegeven. Voor elk soort wapen was een stand gemaakt onder leiding van een reeds geïnstrueerde. Tijdens die nachtelijke instructie stonden we plotseling oog in oog met de vijand. Wat gebeurde er? Onze instructie was in volle gang. Plotseling werd de grote schuifdeur aan de rivierzijde langzaam opengescho-ven en in de deuropening verscheen een duitse officier van de Kriegsmarine, oogknipperend tegen het licht. Iedereen verstijfde! Iemand riep 'Licht aus!' Gelijk werd het donker. Pol ging in politie-uniform naar voren en ging met de officier naar buiten, terwijl hij de schuifdeur achter zich sloot. Aan de steiger lag een tot patrouilleboot omgebouwde logger vanwaar een zoeklicht hen bescheen. Pol riep 'Licht aus, Polizei hier, Kein Licht, bitte!' Op een teken van die officier werd het licht gedoofd. De Duitsers waren op zoek naar de Wiltonhaven en door de dichte mist verdwaald. Pol wees ze graag de weg. Het liep allemaal met een sisser af. Toch werd voor alle zekerheid die loods niet meer benut. Op talloze plaatsen in Vlaardingen is die instructie doorgegaan. Zelfs zijn verlaten woningen van NSB-ers daarvoor gebruikt. Steeds werden alle sporen van aanwezigheid zorgvuldig weggenomen.

De opdrachten en de uitvoering

Inschakeling van een knokploeg was onvermijdelijk indien mensen bevrijd moesten worden en een enkele

maal als er mensen geliquideerd moesten worden, uit hoofde van hun verraad of uit veiligheidsoverwegingen voor de hele groep. Deze regels na 40 jaar vrede zo nuchter opschrijven kost ons moeite. Echter, in oorlogstijd bestaan andere regels, andere emoties. De angst voor de barbaarse vijand was algemeen. Eens gebeurde het dat een beurtschipper illegaal enige balen graan vanuit Zeeland naar 't Westland had meegebracht voor de LO. Deze man hield één baal achter voor eigen gebruik, of beter gezegd voor zijn eigen zwarte handel. Hij rekende er kennelijk op dat zijn opdrachtgevers zo kwetsbaar waren dat zij daar geen werk van zouden maken bij de politie. En dat was ook waar. Daarom kregen twee verzetsmensen opdracht om deze man tot andere gedachten te brengen. Als politiemannen gekleed hebben zij hem 's nachts op een afgelegen plek zijn lesje geleerd. Prompt werd de andere dag die achterstallige baal afgeleverd.

In de hongerwinter hadden de boeren in de omringende polders het zwaar te verduren. Ingeklemd tussen grote bevolkingscentra werden zij overstroomd door mensen uit de steden, die voor etenswaren zeer hoge prijzen boden. De agrariër die daar nooit voor gezwicht is zal wel moeilijk te vinden zijn. Op zijn beurt had ook hij zijn noden. Kleding en schoeisel bijvoorbeeld groeiden ook bij hem niet aan de bomen. Toch hebben ook de boeren in de polders rond Vlaardingen in die tijd grote offers gebracht. Natuurlijk waren er bij, die zich verloren in de zwarte handel. Tweemaal is er een opdracht uitgevoerd om met geweld geld en levensmiddelen bij dergelijke boeren weg te halen. De resultaten van die overvallen zijn aan de opdrachtgevers tot op de cent en tot op de gram gerapporteerd. Alle levensmiddelen werden overgedragen aan de kinderkeuken, die achter de zaak van Wout van Leeuwen aan het Westnieuwland was ingericht. Deze kinderkeuken werd gerund door het Interkerkelijk Bureau. Het bureau was veelal niet op de hoogte van de herkomst van het eten! Daar werd ook niet naar gevraagd...

Naast honger werd er in de winter van 1944/1945 ook kou geleden. Er waren onvoldoende brandstoffen. Bij het opblazen van de havenwerken in Rotterdam was er veel wrakhout stroomafwaarts gedreven en

opgevist door Vlaardingers. Voor het stoken en koken op nooddacheltjes en oude ringfornuisjes kwam dat goed van pas, maar het was snel op. Toch was er een meevaller, waardoor veel vlaardingse mensen voor het ergste gespaard zijn gebleven. Bij het Havenbedrijf Vlaardingen-Oost lag een ertskuil. Die kuil was vele tientallen meters breed, een paar honderd meter lang en enige meters diep. Die kuil lag vol met kolen, die bovendien over de hele lengte wel een meter of vijf boven het maaiveld uittorenden. Ook lagen er duizenden anthracietbriketten van 10 kilogram per stuk. Wij vermoedden dat die voorraad bestemd was voor de egelstelling op het eiland De Beer in de riviermonding. Na de bevrijding werden namelijk in die stelling betrekkelijk weinig kolen aangetroffen in vergelijking met de enorme voorraden aan andere artikelen die daar lagen. Hoge hekken en strenge bewaking waren rond die kolenberg vanzelfsprekend. Na het opblazen van de kranen en de kademuur van het Havenbedrijf Vlaardingen-Oost konden geen grote transporten vanaf die kolenberg meer plaatsvinden. Wel werden aan de rivierzijde met mankracht nog rivierschepen geladen, maar dat tastte de

enorme hoeveelheid slechts in geringe mate aan. Zo werden op een dag alle paard en wagens met voerman gevorderd. Zij moesten kolen laden op Vlaardingen-Oost en via de Van Leyden Gaelstraat naar de Oosthavenkade brengen, waar de kolen in een rijnaak werden geladen. Al spoedig werden de volgeladen wagens vanuit de zijstraten van de Van Leyden Gaelstraat bestormd door de bevolking en leeggeplunderd. Hierop werd een soldaat met geladen geweer op elke wagen gezet. Even hielp dat, maar na een aarzelend begin kwamen kinderen uit die straatjes gehold, sprongen op de wagens en schopten zoveel kolen als ze maar konden van de wagens af. Bij de volgende rit waren die kolen dan verdwenen. Het waren steeds een tiental wagens in convooi. Het pleit voor die duitse soldaten, dat zij nooit zo kwaad zijn geworden dat zij hun wapens tegen die kinderen hebben gebruikt. Het afvoeren van die kolen op die manier werd daarna gestopt. Ook de bewaking werd verminderd. Op het terrein naast de kolenberg werd een kleine barak gebouwd, en daarin werden twee of drie duitse mannen gelegerd. Het waren mensen van minstens een jaar of vijftig en zij waren gewapend met geweren. Zij droegen uniformen, die deden denken aan de uniformen van de vooroorlogse huis-aan-huis-leveranciers van huisbrandolie. Zij kregen al gauw de bijnaam van peterolieboertjes. Er ging geen dreiging van hen uit. Het duurde dan ook niet lang of het hoge hek rondom de kolenberg was gesloopt. Volgens verhalen uit die tijd kwamen mensen uit Schiedam, Rotterdam en zelfs Gouda met handkarretjes en kinderwagens overdag en 's nachts op dat warmteparadijs af. In december 1944 werd de bewaking van die kolenberg overgedragen aan de politie. Er was toen misschien al driekwart of meer van de totale voorraad verdwenen. In praktijk ging nu een klein aantal agenten illegaal de distributie verzorgen. Toen er nog ongeveer 500 ton over was, werd die voorraad bestemd voor de gaarkeuken bij de Hollandiafabriek. Vanaf dat moment is door de bewakende politiemannen geen diefstal meer toegelaten.

Binnen het verzet was het niet altijd pais en vree. Zo was de leiding van het Strijdend Gedeelte van de BS militair geschoold. Die wilden dan ook opdrachten, die militair gezien beter in elkaar staken. Deze wens ontmoette bij de leiding binnen het district Westland,

Vernielde kraan HVO in water. 1945.

waar de orders vandaan kwamen, geen begrip door gebrek aan militaire kennis en inzicht. Als compromis werd besloten Theo Vlug, banketfabrikant en reservemajoor, te benoemen tot plaatselijk commandant van de BS en tot staflid in het district. Sedert die tijd werden ook bij de districtsstaf zaken onderkend die nu eenmaal nodig zijn om een klein legertje ook een kans te geven om zo'n strijd met aanvaardbare verliezen te overleven: kleding en schoeisel, eten, verbandmiddelen, geestelijke zorg en voorbereiding op de mogelijke tactische knelpunten. Zo werd als uniform gekozen voor de blauwe overall. Bij de Shellraffinaderij werd 's nachts een grote partij weggehaald. Direct daarna werden ook de armbanden met Oranje erop gemaakt. Ook kregen wij de beschikking over een grote EHBO-kist. De lichamelijke toestand van de mensen uit het verzet liet eveneens te wensen over. De districtsstaf trachtte deze situatie te verbeteren. Zo moest er een voedselvoorraadje opgeslagen worden voor twee dagen strijd te velde. Dat is slechts gedeeltelijk gelukt. Door gebrek aan verwarming konden de levensmiddelen slechts kort worden bewaard. Toen het einde zo lang op zich liet wachten zijn om bederf te voorkomen de voorraadjes die er waren uitgedeeld. Dat gaf nogal eens aanleiding tot praatjes over vermeende zwarte handel.

Binnen het verzet was een grote gehoorzaamheidsplicht. Op eigen initiatief handelen kon de goede zaak alleen maar schaden. Zo kwam er bij de spoorwegstaking een order van bovenaf te allen tijde de spoorlijn Rotterdam-Hoek van Holland operationeel te houden. Doch prompt werd enkele dagen na die order het kleine viaduct onder de spoorbaan in de Babberspolder door hoogstwaarschijnlijk schiedamse verzetsmensen opgeblazen, waardoor de spoorlijn toch onbruikbaar werd.

De plotselinge, massale spoorwegstaking bezorgde de illegaliteit grote problemen. Alle leden van de vlaardingse groep moesten ingeschakeld worden om de vele onderduikende spoorwegmannen op één dag onder te brengen. De gehele spoorlijn werd door duitse patrouilles op onregelmatige tijdstippen, vooral 's nachts, druk gecontroleerd. Dat leverde extra risico's op toen bleek dat in de brandkast op het station een grote som geld was achtergebleven, die

bestemd was voor de betaling van salarissen. Dit geld was nodig om de onderduikers en hun gezinnen te kunnen verzorgen. Met behulp van de ondergedoken stationschef hebben Pol en Lo 's nachts die brandkast geleegd. Enige dagen later moest die expeditie herhaald worden, omdat ook de administratie en alle adreslijsten in het stationskantoor waren achtergebleven. Ook is een deel van het benodigde geld bijeengebracht door de verzetsgroep Adam, die in Maassluis een zeer riskante overval pleegde.

Toen bekend werd dat de Duitsers gebrek kregen aan autobanden richtten wij onze activiteiten voornamelijk op het vernielen van die banden. In Rotterdam boekte het verzet veel succes met engelse bandenbommetjes, die ontploften als het wiel van een auto er overheen reed. Totale vernieling van de band was het gevolg. In Vlaardingen zijn zogeheten kraaiepoten gemaakt van aan elkaar gesmeedde stukjes betonijzer die aan drie of vier zijden scherp werden aangepunt en zodanig gebogen dat steeds één punt omhoog stak als je die dingen op straat strooide. Zaten ze eenmaal in de band dan vernielden zij die grondig en onherstelbaar. Door de draaiing van het wiel en de weerstand van de grond kwamen zij er geheel in vast te zitten. Honderden van die dingen zijn er gemaakt. Maar het oorlogseinde verliep nu eenmaal anders dan verwacht. Zij zijn nooit gebruikt.

Aan het einde van de oorlog werd Oom Piet gearresteerd en gevangen gezet in Hoek van Holland. Verwacht werd dat de Duitsers hem zouden overbrengen naar Den Haag of Rotterdam. Hij kende alle verzetsleiders en zijn bevrijding was daardoor van vitaal belang voor ons. Alle wegen werden afgesloten in een vastberaden poging hem te ontzetten. Maar ook dat liep anders. Ondanks de afzettingen werd Oom Piet onopgemerkt naar de gevangenis in Scheveningen overgebracht. Ook een poging tot omkoping van duitse militairen mislukte. Hierbij viel één dode te betreuren. In Scheveningen werd Oom Piet bevrijd door de geallieerden.

Van de informatie uit het verzet hebben de geallieerden veel baat gehad. Dat blijkt wel uit het volgende voorbeeld. V-1 projectielen werden vanuit een loods van de Sunlightzeepfabriek gelanceerd op Antwer-

Gebombardeerde V-1-lanceerbasis vetmelterij Lever's Zeepfabriek. 1945.

pen. Ook de opslag van die projectielen was in één van die loodsen. Op het dak van één van die loodsen stond met grote letters VIM. Deze informatie is door ons doorgegeven. Dat was op een dinsdag. Reeds zaterdag kwamen er drie kleine vliegtuigen vanuit het noorden zeer laag overvliegen en lieten hun bommen vallen. De bommen van de eerste twee vliegtuigen vielen in de woonwijk van de Vettenoordse-polder. Wonder boven wonder raakte geen enkele bom een huis. Zij vielen in het plantsoen, in de achtertuinen en in het open veld tussen de bebouwing en de spoorbaan. Bovendien ontploften zij niet. Vermoedelijk werden zij van te geringe hoogte afgeworpen. Het derde vliegtuig gooide raak. Trouw berichtte: 'Het waren prachtige lichte nachten, heel Vlaardingen had profijt van die dagenlang durende brand en eindelijk kon iedereen rustig slapen zonder het irriterende geluid van die V-1's'. De bommenopruimingsdienst uit Rotterdam groef met behulp van de bevolking de

bommen uit welke niet waren ontploft. De wijk werd om veiligheidsredenen geëvacueerd. Nog diezelfde avond kon iedereen weer in zijn huis.

Toen het voor ons vaststond dat de duitse strategie zich geheel en al richtte op Hoek van Holland/De Beer als egestelling en dat de Duitsers die stelling wilden beveiligen door inundaties, was het voor ons duidelijk dat het hele poldergebied ten westen van Vlaardingen gevaar liep. Aan de westzijde van de Vlaardingse Vaart werden hiertoe in de kaden springputten aangelegd. Tegen de vlaardingse arbeiders die deze aanlegden werd verteld dat het mangaten waren. Elke paar honderd meter werd een groep van vier of vijf putten gemaakt met een tussenruimte van enkele meters. Zo'n put had een betonnen bodem met daarop twee of drie betonnen ringen met een doorsnede van ca 40 cm. Het geheel werd afgedekt met een stevige betonnen deksel met een handgreep. Vol-

Sectiecommandant Toon was een belangrijke figuur in onze gelederen. Zijn technische kennis met name op het gebied van radiozend- en ontvangstapparatuur

Proclamatie bevrijding. 1945.

MEDEBURGERS.

Laat niemand zich laten verleiden tot daden van geweld tegenover hen, die in woord of daad met den vijand hebben geheuld.

Doch stelt er een eer in er aan mede te werken, dat die straf niet zonder voorafgaand onderzoek en alleen door den daartoe aan te wijzen rechter zal worden opgelegd.

Bedenk, dat van heden af elke daad van geweld, tegen wien ook, door de wettige overheid als misdadig zal worden aangemerkt en ook als zoodanig zal worden gestraft.

De STAAT VAN PEËG is voor ons DE en PUST, waartoe de
GEHANDHAAFD

Volgt dus nauwgezet op de bevelen door de militaire macht gegeven. BESEFT, dat het alleen bij volkomen handhaving van orde en rust, mogelijk zal zijn, onder meer de zoo noodzakelijke verbeteringen te brengen in de LEVENSMIDDELENVOORZIENING.

En danken wij GOD, die ons uit zoo bangen druk heeft bevrijd.
LEVE NEDERLAND! LEVE DE KONINGIN!

De Burgemeester. M. C. SIEZEN

een aantal grendels van engelse geweren, en achter de boeken zijn pistool. Een half uur later kwamen de Duitsers terug en haalden alles overhoop. Zonder resultaat. Maar de situatie was ernstig. Toon werd overgebracht naar het beruchte bureau van de Gestapo aan de Mathenesserlaan in Rotterdam. De methoden waren genoegzaam bekend. Niemand kon weten of hij op den duur zijn geheimen zou prijsgeven. Bovendien: is er een lek? waarvan wordt Toon verdacht? Allemaal vragen, die ons bezighielden. De directe contactpersonen van Toon werden aangeraden 's nachts op een ander adres te slapen. Na een dag of tien kwam alles weer op gang. Voor Toon werd een andere commandant, Jo, benoemd. Toen kwam er een bombardement. Eén van de weinige zuiver op een gebouw gerichte bombardementen uit de oorlogs-

geschiedenis. Deze keer op het Gestapobureau in Rotterdam. Nog diezelfde dag kwam Toon thuis. Levend uit het bombardement gekomen en naar huis gezonden. Het in beslag genomen materiaal was vernietigd. Toon werd niet meer ingeschakeld. De kans dat hij bespied werd was te groot. Direct na de bevrijding werd hij plaatsvervangend compagniecommandant in de inmiddels opgerichte BS-compagnie.

De daadwerkelijke bevrijding van Vlaardingenvan door een intocht van geallieerde strijdkrachten liet enkele, zeer lange dagen op zich wachten. In die tussentijd vierde de bevolking uitbundig feest. Het verliep allemaal weinig spectaculair. Er ontstond praktisch geen gezagsvacuüm. Geen bijltjesdag, want NSB-ers waren (gelukkig) weinig of niet beschikbaar. Enkele inci-

BS defileert langs Plein-Emaus. 1945.

denten met kaalgeknipte stuka's zijn helaas wel geschied. De Binnenlandse Strijdkrachten - Strijdend Gedeelte, versterkt met mannen uit de Binnenlandse Strijdkrachten - Orde Dienst werden verenigd in een compagnie, die al spoedig daarna in haar geheel werd gelegerd in de omgeving van Hoek van Holland en

daarna in de vesting De Beer op de andere oever. Daar hebben de mensen elkaar pas goed persoonlijk leren kennen, zij het dat de schuilnamen nog steeds gebruikelijk bleven. In enkele gevallen worden zij zelfs tot op heden nog gebruikt.